

IZVLEČEK

Na podlagi osebnih izkušenj pri terenskem delu in strokovnem delu v muzeju so v prispevku izpostavljena nekatera vprašanja oz. protislovne situacije, s katerimi se nenehno srečujemo kot ljudje in kot etnologi, tako z emocionalnega kot etičnega vidika. Opozorim na uporabnost terenskega dnevnika pri analizi empatičnega odnosa do pripovedovalca v etnološki praksi, še posebej pri proučevanju življenjskih zgodb. Z vidika t. i. preseganja osebnih emocij in etičnih načel v odnosu do strokovnega polja in poklicne etike je izpostavljen empatični odnos do biografije predmeta – muzealije, v fizičnem in idejnem okolju, v smislu vira in objekta preučevanja, kot tudi nosilke družbenega in osebnega spomina.

Ključne besede: emocije, empatija, etika, terenski dnevnik, življenjska zgodba

ABSTRACT

Based on experiences from field and museum work, the article draws attention, from an emotional as well as ethical viewpoint, to some issues or conflicting situations which we regularly encounter as humans and as ethnologists. The article also directs attention to the usefulness of a field diary to analyse the researcher's empathic attitude towards the narrators in practical research, especially that of life stories. From the point of view of overcoming personal emotions and ethical principles in the attitude to one's discipline and its ethics, the article focuses on the empathic attitude towards the biography of a (museum) object in its physical and ideological context, in the sense of a source and object of study as well as a carrier of society's and an individual's memory.

Key words: emotions, empathy, ethics, field diary, life stories

Za iztočnico pričujočega prispevka bi uporabila odgovor kolegice urednice, in sicer, da so pisci prispevkov letošnjo temo nekako 'začutili', tistim, ki se niso odzvali, pa nekako ni šla. Tudi sama sem kolebala, ali naj se odzovem, bolje, izpovem delček svojih bolj ali manj osebnih izkušenj ob strokovnem delu na terenu in v muzeju, ali naj se potuhnem in vztrajam v anonimni strokovni drži. V tem neodločnem trenutku sem segla po knjigi, v kateri sem ponovno prebrala odlomek iz terenskega dnevnika Mojce Ramšak. Najbolj se me je dotaknil stavek: »... Spim in se nemirno zvijam, zbrcam blazino pod nogami na tla, slina mi teče iz ust in čisto se prepotim« (Ramšak 2003: 48). O 'slinah', ki tečejo ob rojstvu, smrti in ob

nešteto drugih življenjskih situacijah nekoga drugega, kar naprej pišemo, toda, da bi o sebi kaj takega javno izrekli ali napisali, je potreben precejšen pogum in strokovna doslednost. V mislih imam osebno vlogo etnologa, saj ko raziskujemo druge, raziskujemo tudi sebe, navkljub podrejenosti objektivno racionalni strokovni drži z določeno distanco do objekta proučevanja. Ali, če povzamem Malinowskega, smo pri iskanju najglobljega smisla raziskave soočeni z našimi lastnimi problemi: Kaj je bistveno v nas samih? (Kuper 2000: 49). Na tem mestu nam je lahko v veliko pomoč *terenski dnevnik*, saj je »osebni dnevnik za terenskega delavca varnostni ventil, sredstvo ločevanja med etnografovimi osebnimi prizadevanji in čustvi ter znanstvenimi zapiski« (Kuper 2000: 25).

64

Pri analizi gradiva, spoznavanju pripovedovalčevega pogleda, dojemanja in odnosa do sveta kot tudi raziskovalčevega zornega kota pri interpretaciji omejenega dogodkovnega doživljajskega kroga naj bi bil prav terenski dnevnik osnovni pripomoček. To seveda drži, drži pa tudi, vsaj po pogovoru s strokovnimi kolegi, da si na škodo nas samih opisov svojega razpoloženja ob opažanjih ne zapisujemo tako redoljubno, saj izčrpani po napornem terenskem delu ne zmoremo posvetiti nekaj dragocenih minut oz. dobre volje za tovrstne zapiske. Poznejši zapiski so kljub naši morebitni lucidnosti in sposobnosti filmskega spomina že naša interpretacija doživljanja dogodka. Ramšakova meni, da pod vplivom kulta objektivnosti in racionalnosti nismo pozorni na empatična spoznanja, saj jih pogosto ne jemljemo resno (Ramšak 2003: 50). Še več, hote ali nehote prilagodimo doživljanje in dogodke posamičnega okolja našemu zornemu kotu in prav naša osebna čustva so tista, ki nas odvrnejo od poglobljene avtoanalize doživljanja predmeta ali subjekta raziskave, npr. v obliki terenskega dnevnika. Rekla bi, da so določena občutja, dileme, problemi občečloveški in skupni vsem, ki imamo kakorkoli opraviti z ljudmi. Poslušamo torej *življenjske zgodbe* drugih, sami pa se zapiramo v racionalno objektivistične konstrukte. Dejansko težimo k razdvojenosti in namerno usmerjamo in prilagajamo občečloveško bistvo vsakokratnim okoliščinam, npr. v stroki ali službi sem zgolj racionalno bitje, za kolege sem čuteče, za prijatelje pa tudi čustveno bitje. To je seveda univerzalen pojav, pa vendarle smo etnologi ali antropologi mogoče malce bolj izpostavljeni, prav zaradi neobhodnega terenskega dela. Ali kot pravi K. Hastrup: »Teren nikoli ni le svet 'drugih', temveč svet 'med nami in drugimi'« (Ramšak 2003: 57).¹ Gre za to, da smo v svetu dialoga oboji aktivni, tako drugi kot mi, brisanje meje med subjektom in objektom raziskave nas sili v prožnejši odnos. Gre za medsebojno prepletanje med nosilcem v vlogi subjekta in drugim v vlogi objekta raziskave. Naše osebne izkušnje, avtobiografije so del analize teksta in se skrivajo v življenjskih biografijah pripovedovalcev. »Še več, sleherni opis je nekje med avtobiografijo in antropologijo« (Ramšak 2003: 57).² Na tem mestu se popolnoma strinjam s trditvijo, da terenske izkušnje vplivajo na naše

¹ Kirsten Hastrup, *Writing ethnography. State of art. Anthropology and autobiography*. Ur. Judith Okely, Helen Callaway. London, New York, 1992, str. 126. (Prevod prevzet po Darja Zaviršek, O Nuerih in belem antropologu. *Razgledi*, 1. 4. 1992, str. 126).

² Prim. Darja Zaviršek, nav. delo, str. 26; Kirsten Hastrup, nav. delo, str. 119.

lastno življenje in narobe, čeprav njihov vpliv še vedno radi zanikamo (Ramšak 2003: 57).³ V tej zvezi gre za ugodna kot neugodna doživljanja etnologa do pripovedovalcev v zvezi z njihovimi vrednotami, željami in osebnimi usodami, ki jih raziskovalci podoživljamo in postanejo del našega življenja. V določenih primerih so ta čustva ob podobnih dogodkih celo bolj intenzivna od čustev, ki jih gojimo do članov širšega sorodstva.⁴ Emocije pripovedovalca do etnologa se po drugi strani največkrat navezujejo na pripovedovalčevo potrebo po spovedi, katarzi in na hvaležnost, da smo jih poslušali (Ramšak 2003: 46)⁵, čeprav so bili na začetku skeptični do naših čudaških vprašanj, saj »niso imeli pojma, kaj sploh hočemo« (Kuper 2000: 30). Hvaležni so nam tudi za nova spoznanja, vedenja, ki so posledica drugačnega (raziskovalčevega) pristopa k objektu raziskave. Tako spoznavajo svoje življenje in svojo subjektivno vlogo kot lastni interpretatorji oz. »pripovedovalci, ki so lahko sami sebi etnografi« (Ramšak 2003: 28). Zanimivi so primeri, ko se pripovedovalci v empatičnem odnosu z etnologom vživijo v njegovo vlogo ali celo prevzamejo njegovo identiteto. Takrat smo priča intenzivnejšemu izražanju čustev do etnologa kot tudi do rezultatov skupnega dela, pri katerem so sodelovali; npr. njihovo veselje nad uspehom je navkljub začetni skepsi pogosto večje od etnologovega.⁶ Čustvena navezanost na pripovedovalce in obratno, formalno in neformalno vzdrževanje stika, so stvari, ki nas spremljajo tudi v osebnem življenju.

Poleg spoštovanja, iskrenosti, človekoljubja in profesionalne odgovornosti sta torej za dober odnos med spraševalcem in pripovedovalcem potrebna zaupanje in *empatija*, »s pomočjo katere ljudje razumemo drug drugega kot osebe z upanji, potrebami, pričakovanji in čustvi, ki so pomembna in upoštevana v lastni kulturi« (Ramšak 2003: 50).⁷

Z *emocijami* nasploh, povezanimi z raziskovalnim poljem⁸, in *emocijami* v empatičnem odnosu, ki jih v nadaljnjem procesu raziskave pri obdelavi podatkov

³ Prav tam.

⁴ Pri terenskem delu se nenehoma srečujemo z izgubami pripovedovalcev kot nosilcev ustne zgodovine in kot sogovornikov, s katerimi smo si delili človeška čustva. V tem pogledu me je npr. osebno posebej prizadela in pustila občutek slabe vesti nepričakovana smrt pripovedovalke, ki ji nisem uspela vrniti za preslikavo (teden dni) izposojenih fotografij, »da bi jih pred smrtjo še enkrat videla«. Misel, da je ostala njena želja neizpolnjena, me še vedno preganja.

⁵ Presenečeni, osupli pa tudi jezni so, ko jih sprašujemo po najbolj osnovnih stvareh, npr. ko jih med opazovanjem grabelj vprašamo 'kaj je to?' (zato, da bi izvedeli domače ime) ali kako so izgledale poškodovane grablje pred tem ..., dokler jim ne pojasnimo, da nas zanima njihovo poimenovanje in kako so izgledale njihove grablje. V takih primerih je velikokrat smeh pripovedovalca tisti, ki pomaga premostiti začetno zadrego in pripomore k zblizanju s spraševalcem.

⁶ Npr. pri postavitvi razstave, ki se navadno odvija v za muzeje, še posebej manjše, znanih 'dramatičnih' razmerah.

⁷ Glej op. 4.

⁸ Npr. pri vzgoji, medsebojnih odnosih v družini in drugih družbenih okoljih, spominih na pomembne dogodke, povezanih s prehodi v osebnem in družbenem življenju posameznika, (ne)doseženih uspehov, življenjskih izkušnjah, vrednotah in življenjskih nazorih, (ne)izpolnjenih željah ipd.

Na primeru šeg je to lahko strah povezan z vraževerjem ali nespoštovanjem magičnih praks, tradicije; žalost, veselje, jeza, nostalgija ipd. povezane s pomembnimi prehodi ali dogodki v posameznikovem življenju ipd.

navadno (ne) upoštevamo, na njih nekako pozabimo, se najbolj neposredno srečamo pri terenskem delu. Neobhodnost empatije in nujnost njene uporabe s strokovnega vidika sem prvič intuitivno spoznavala v zaupljivih pogovorih pri poglobljenem terenskem delu ob seminarških in diplomski nalogi. Zaradi nepoznavanja vloge empatije oz. »trka z mejo empatije« (Ramšak 2003: 49) sem se nemalokrat znašla v vlogi čustvenega sprejemnika, ko se je moje pretirano doživljanje drugega prevesilo v poistovetenje s pripovedovalcem. Prihajalo je do prelivanja identitet med spraševalcem in pripovedovalcem (Ramšak 2003: 49), do sodoživljanja namesto do razmejitve oz. vedenja, kako opazovana oseba doživlja (Sruk 1980: 95).⁹ Neobvladovanje empatije, sodoživljanje namesto dojemanja, nekakšna prilastitev identitete subjekta raziskave in pa spoznanje, da terensko delo ne temelji zgolj na aplikaciji teoretičnih metodičnih pripomočkov s težnjo po racionalizaciji in objektivizaciji predmeta raziskovanja, abstrahiranega iz življenjske prakse, je bilo vzrok, da sem sama pri sebi sklenila, da »etnologu ne bi nikoli odprla vrat!« V tem kontekstu je bil etnolog prisposoda nekoga, ki bi stikal po drobovju hiše in mene, si ogledoval in poizvedoval po najbolj intimnih kotičkih notranje opreme bivališča in duše. Z lahkoto sem vlogo spraševalca in ogledovalca poistovetila z vlogo detektiva, dušeslovca, policajja, davčnega inšpektorja in še koga; povrh vsega pa še vse te vloge v enem – etnologu, na videz neobglednem, radovednem in vedoželjnem hodečem 'terencu', ki se zelo potruji, da doseže svoj cilj.

Pozneje res da nisem sama odprla vrat etnologu, ker so to storili starši, temveč sem celo sodelovala oz. igrala nekakšno vlogo prevajalke med izpraševalcem (etnologom) in pripovedovalcem (očetom). Natanko se spominjam občutkov, ki so me pri tem spremljali; sprva sem to sprejela kot 'vdor na moje področje', nekakšno krajo mojega predmeta raziskave (saj sem član družine) in s tem povezane negativne naravnosti, tudi ljubosumja¹⁰ do strokovnega kolega. Nekaj časa sem vztrajala v vlogi pasivne opazovalke, potem pa ugotovila, da je nastala situacija nekaj novega, nekakšen izziv in da lahko konstruktivno sodelujem v intervjuju. Poznala sem metodologijo izpraševalca in zgodbo pripovedovalca, tako sem vprašanja prilagajala in očeta načrtno usmerjala do želenih odgovorov izpraševalca. Ugotovila sem tudi, da sama (takrat) ne bi zmogla spraševati očeta o njegovem osebnem in družinskem življenju, vsaj ne v vlogi etnologa spraševalca. Začetni odpor – biti posredno predmet (pozneje hkrati subjekt) etnologovega zanimanja, se je spremenil v hvaležnost kolegu, da sem z drugačnega gledišča sprejemala očeta, družino in svojo vlogo v njej.

Menim, da je za pripovedovalca v odnosu do spraševalca bistvena njegova vloga tujca, dojemljivega poslušalca, ki se mu lahko izpove in spove. Vlogo

⁹ Eno takih situacij, 'ko ne moreš več', sem izkusila pri diplomskem terenskem delu v Novi Gorici, ko sem hitro zaključila z intervjujem in 'vsa meglena' odšla na sprehod (kar čez mejo), da sem se zopet sestavila.

¹⁰ Ljubosumje v tem primeru ni bilo vezano na stroko kot tako ali strokovno delo kolega. Razumljeno je predvsem kot ljubosumje na vlogo etnologa v funkciji spraševalca na eni strani in s tem v zvezi njegovo posebno, posvečeno mesto v naši družini na drugi strani. Istočasno gre v tem primeru za perceptivno zanikanje moje profesionalne vloge oz. nehoteno, nezavedno (tudi razumljivo) in prvenstveno sprejemanje moje primarne vloge kot članice družine, v kateri je moja vloga etnologa neizstopajoča, enaka drugim posamičnim vlogam, ki sestavljajo celoto – mojo osebnost v kontekstu družinskih vezi (odnosov).

spraševalca – poslušalca lahko istovetimo s položajem duhovnika, seveda so predpogoj za to medsebojno zaupanje, spoštovanje in iskrenost. Sogovornik pričakuje za svoje zaupanje človečnost oz. podoben čustven odziv z naše strani, v nasprotnem primeru se tudi sam zapre, saj se počuti prevaranega. Na osnovi lastnih terenskih izkušenj predvidevam, da so čustveno neobremenjene spovedi med družinskimi člani, vsaj v našem prostoru, še zlasti v odnosu otrok – starš, redke. V tem pogledu delim enako izkušnjo z Ramšakovo, ki je zapisala: »... s tem so nehote izrazile zaupanje ali pa so me kako drugače poskušale posvojiti, medtem ko so mi zaupale stvari, ki jih niso še nikomur od domačih« (Ramšak 2003: 46). Ta zaupnost, skoraj nekakšen posvečeni položaj poslušalca, me nenehno spremlja v odnosu s pripovedovalci. Nema lokrat je to težko breme, zlasti takrat, ko se preveč vživimo v vlogo sogovornika, kar se kljub izkušnjam pri obvladovanju empatije pogosto zgodi, še posebej pri raziskovanju različnih čustvenih plati vsakdanjega življenja.

Da bi se takim primerom občutenja pri muzejskem terenskem delu izognila oz. jih kar najbolje obvladala, saj služba ne dopušča časa za celjenje identifikacijskih ran, sem si izdelala nekakšna zlata pravila terenskega dela v komunikaciji s pripovedovalci,¹¹ ki pa me v vsakdanji muzejski praksi nenehno postavljajo na preizkušnjo. Predvsem zato, ker je narava muzejskega dela usmerjena v izbrane tematske sklope in ne v raziskovanje življenjskih zgodb, zlasti v primerih, ko zapolnjujemo strokovne vrzeli iz preteklosti v določenem okolju. Pri takem načinu dela nas zanimajo samo določeni izseki življenjske zgodovine posameznika, saj smo usmerjeni k celostnim in sistematičnim prikazom s poudarkom na dokumentiranju posamičnih doživljajsko dogodkovnih sklopov. Kljub zmanjševanju pomembnosti življenjskim zgodbam v muzejskem delu iz praktičnih razlogov, sta empatija in življenjska izpoved pripovedovalcev 'nepotrebni', a sestavni del terenskega dela. Prav izpovedi praviloma posvetimo največ pogovoru namenjenega časa, saj je pomembna pri vzpostavljanju odnosa s sogovornikom in pomeni predpripravo razgovora o želeni temi. Večkrat pa predstavlja poseben problem, saj nas pripovedovalci vedno znova speljejo stran od naših 'začrtanih okvirov'. V takih situacijah smo v precepu, ali naj se prepustimo pripovedovalcem in jim dovolimo, da prosto govorijo o sebi, o poglavjih iz svoje življenjske zgodovine (tako bi marsikaj izvedeli, tudi tisto, o čemer se nam niti ne sanja, da bi jih vprašali), ali naj jih prekinemo in jih z vprašanji vodimo k določeni temi, ki nas trenutno zanima.

To dilemo rešujemo tako, da se večkrat zavestno postavimo v vlogo nadčloveka opazovalca, nekakšnega robota, ki »poslušča in zapisuje zgolj kot njemu abstraktne in tuje pripovedi, izpovedi« (Ramšak 2003: 44). Deloma je možno vlogo neživega in nečutnega bitja ohranjati v določenih primerih (raziskave t. i. materialne plati

¹¹ Veliko pozornost posveti prvemu stiku z informatorji, na teren ne hodi nikoli slabe volje ali obremenjena z lastnimi problemi, na pogovor se dobro pripravi in bodi fleksibilna pri uporabi metodičnih pripomočkov v posamičnih situacijah, med potekom raziskave opravi največ tri 'dolge terene' (pet- in večurne pogovore) na teden, bodi sproščena, iskrena in dojemljiva sogovornica, vendar nadzoruj svoja čustva in bodi notranje trdna, nenehno sledi jasnemu cilju in spretno uporabljaj pridobljeno znanje in izkušnje, da se ne oddaljiš od namena raziskave ipd.

vsakdanjega načina življenja), ko pa proučujemo družbene ali duhovne vsebine, postane ta vloga malone klovnovska.

Kako torej združiti intelektualni in emotivni del empatije v vsakdanji muzejski praksi pri delu z ljudmi, pa tudi s predmeti? Verjetno je veliko resnice v tem, da si človek to pridobi le s terenskimi, osebnimi izkušnjami. Osebnost se je začetna bojazen, nesproščenost, da bi pokazala svoja čustva ali celo v pogovoru s pripovedovalci razgrnila kakšen delček svoje osebnosti, tako pri terenskem delu kot pri delu z obiskovalci v muzeju, z leti spremenila v zadovoljive, precej sproščene pogovore. V tem pogledu sem preseгла vlogo vzvišenega in nedostopnega spraševalca, ki ga njegov odnos do pripovedovalca ne zadeva osebno. Pripravljena sem tudi odgovarjati na sogovornikova osebna vprašanja, podobna kot jih sama postavljam, ali celo izraziti svoje osebno stališče, če pripovedovalec to želi. Nelagodnost ob povratnih vprašanjih pripovedovalca je redkeje prisotna, kot tudi misel, ki je bila včasih posledica presenečenja nad pripovedovalčevo predrznostjo, češ, kako si upa, saj sem vendar jaz tista, ki sprašuje. Vsekakor poskušam biti čimbolj odkritosrčna, tudi čustveno reagirati v dani situaciji, saj konec koncev nisem le brezkrvno sprašujoče bitje.

68

Sama najtežje obvladam empatični odnos do pripovedovalca ob fotografiranju. Zdi se mi, da je pri tem vživljanje v določeno situacijo nujno, če naj bo fotografija 'povedna', uporabna v smislu osebnega ali kolektivnega spominskega predmeta kot v smislu vira informacij oz. muzejskega dokumenta. Na fotografiji je empatičnost vidna, na nek način odseva poleg pripovedovalčeve tudi našo življenjsko zgodbo, je »osebna – 'shramba' za spomine, avtobiografska, ker deluje kot označevalec in pripomoček za spominjanje osebnih dogodkov in sentimentalna« (Lupton 1998: 144, 148, 160).¹² Pri iskanju empatične meje pri vdiranju in razgaljanju sogovornikovega sveta se v takih primerih navadno ravnam po intuiciji. Večkrat me spremlja čustvena blokada, ko določenih sicer nadpovednih prizorov ne morem in namenoma tudi nočem posneti. Verjetno je večini bralcev znana slaba vest, ki spremlja takšne 'prekrške', ko presežemo osebna etična načela, v smislu: tega pa ne bi smela fotografirati, pokazati, šla sem čez mejo ipd. Po drugi strani pa so prav fotografije z osebno noto kot posledico empatičnega vživljanja večkrat edini dokument določenega trenutka ali spomin na bližnje. Dogaja se, da sorodniki preminulega pripovedovalca osebno izrazijo hvaležnost, da sem fotografirala npr. njihovo mamo, saj je to edini spomin nanjo, na »tako mamo, kot je v resnici bila«.¹³

Tako kot drugje sta tudi pri strokovnem delu v muzeju osebna in poklicna *etika* njegov sestavni del. Muzejski delavci upoštevamo etična načela etnološke stroke predvsem pri terenskem delu, kakor tudi etična načela muzejske poklicne etike. Dejstvo je, da niti ICOM-ov kodeks (Moder 1993: 31 – 59) niti Etični kodeks slovenskih etnologov (Ramšak 1996: 33–37) ne vsebujeta v celoti poklicnih načel etike kustosa etnologa. Nova vloga muzejev v sodobni družbi postavlja muzeje ob bok drugim

¹² Povzeto po Mateja Habinc, Spominski predmeti – poskus opredelitve pojma in raziskovanja. V: Etnolog, let. 12. Ljubljana 2002.

¹³ Za razliko od večine fotografij, ki so posnete ob posebnih priložnostih, pomembnih v posameznikovem življenju.

javnim medijem in s tem odpira množico etičnih vprašanj kustosom, ki se soočajo z aplikacijo sodobne tehnologije v muzejsko delo in prepletanjem interesov med strokovnjaki in najrazličnejšimi uporabniki. Etične dileme so v takem primeru prepuščene posameznim kustosom etnologom, pri čemer se opirajo predvsem na osebno etiko. In prav v takih primerih so lahko osebna čustva, predsodki v razkoraku z etičnimi načeli ali jih celo izključujejo. Sama poskušam praviloma čimbolj omejiti vpliv emocij v določeni etični situaciji in slediti poklicnim in osebnim načelom oz. vzpostaviti t. i. etično pieteto, ki »pomeni korekten in iskren raziskovalni medsebojni odnos med pripovedovalcem in spraševalcem« (Ramšak 2003: 19). Skratka, s strokovne, etične kot tudi človeške plati se trudim narediti vse, da bi bila kritika javnosti do mojega strokovnega dela in ugleda muzeja pozitivna. Vendarle pa temu ni vedno tako. So primeri, ko zlasti muzejski obiskovalci ne upoštevajo osnovnih etičnih načel do muzejskega dela ali do kustosa in se vedejo nadvse omalovaževalno (podcenjevalno, prezirljivo) in celo žaljivo, npr.: »Tega nimate, kaj pa sploh delate v muzeju?!« Večinoma so to ljudje, ki prihajajo v muzej iz koristoljubnih namenov in pričakujejo od muzejskega delavca vsakovrstne servisne storitve (Peršič 2002: 11–12). V takih primerih obiskovalcu pojasnim osnovne naloge in etični kodeks muzejskega in strokovnega dela in potlačim morebitni čustveni izbruh. Največkrat tak pogovor zaleže in je povod za spoštljiv odnos in vzpostavitev komunikacije; in niso redki 'izzivalci', ki na tak način preizkušajo, 's kom imajo opravka' in ali smo vredni njihovega zaupanja in spoštovanja kot ljudje (ženske). Nenazadnje to lahko razumemo, saj ne gre za namišljeni, temveč za medčloveški odnos, ki temelji prvenstveno na spoštovanju človeka kot takega, tudi z napakami.

Pri muzejskem delu so predmet proučevanja poleg »biografij ljudi« tudi »biografije predmetov« (Kopytoff 1986: 66)¹⁴ oz. »kulturna biografija predmetov« (Dant 2001: 9,11)¹⁵, saj se »muzeologija ukvarja z opredmetenim družbenim spominom« (1993: 118), poleg tega pa naj bi »obudila tudi osebni spomin« (Habinc 2001: 131–140). »Predmeti živijo v kontekstu, ki je fizično in idejno okolje predmetov« (Maroevič 1993: 135), so nosilci zgodb njihovih uporabnikov in odražajo svoj »pomen v življenju ljudi« (Slavec Gradišnik 2000: 297–298). Poleg različnih informacij oblikujejo sporočilnost predmeta tudi »emocije, ki spremljajo vsako informacijo in delujejo na čustveno življenje človeka« (Maroevič 1993: 124). Pri rokovanju s predmetno dediščino oz. muzealijami smo dovzetni za čustva, ki sestavljajo informacijo o predmetu in njegovem nosilcu, kot tudi za čustva, izhajajoča iz zgodovinskega in družbenega konteksta, povezanega z nastankom predmeta kot sestavnim delom »biografije družbenega življenja« (Dant 2001: 9, 11).¹⁶ V muzeju torej ustvarjamo novo govorico predmetov, ki so izvzeti iz primarnega kulturnega in družbenega okolja in imajo funkcijo posebnih predmetov¹⁷ (Kopytoff 1986: 74),¹⁸ muzealij.

¹⁴ Povzeto po Mateja Habinc, nav. delo.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Predmete se 'naredi za posebne' tako, da se jih izloči iz menjave ali pa se jih prepove.

¹⁸ Povzeto po Mateja Habinc, nav. delo.

Dejstvo je, da smo muzejski delavci kot ohranjevalci in ustvarjalci kolektivnega in osebne spomina v etičnem in empatičnem odnosu s predmeti oz. predmetno dediščino. Zdi pa se, da imamo priučena ali privzgojena poleg etike tudi posebna čustva do muzealij kot objektov spomina v smislu neosebne svetinj ali bolje – odsotnost čustev, ki jih sicer poznamo pri spominskih predmetih (Habinc 2002: 107–124). Podobno kot se čustveno odzivamo na življenjske usode ljudi, nas prizadenejo tudi usode predmetov¹⁹ in nikakor ne moremo sprejeti dejstev, da si z večino ljudi ne delimo istega odnosa do predmetne dediščine.

Na tem mestu bi opozorila na čustva muzejskega delavca v odnosu do konkretnega, fizičnega objekta z abstraktnimi, nefizičnimi značilnostmi (Rogan 1992: 107),²⁰ bolje rečeno, na *preseganje* osebnih etičnih načel in emocij muzealcev, o katerih se v muzeološki znanosti ne govori posebej. Vemo namreč, da je veliko teh predmetov povezanih z ‘nelepimi’ spomini na določene dogodke in jih npr. (teoretično) muzealec kot ljubiteljski zbiralec ne bi imel v osebni zbirki.

Podobno kot pri fotografijah muzejske zbirke v smislu spominskih predmetov, ki jih lahko razumemo kot avtobiografske, sentimentalne in osebne stvari (Lupton 1988: 144, 148),²¹ moramo tudi na primeru odnosa do muzejskih predmetov preseči osebno etično in emocionalno plat. Osebno si pri reševanju tovrstnih zagat pomagam s posebnim ‘obrambnim sistemom’ za preseganje primarnih čustev in osebnih etičnih načel ter krepitev notranje trdnosti – z nekakšno ‘prednostno listo’, ki temelji na ostrem ločevanju in abstrakciji njenih sestavnih elementov; se pravi, da na prvem mestu upoštevam stroko in poklicno etiko (muzeološko, etnološko), zatem osebna etična načela, in nazadnje priznam čustva, vendar jih ne upoštevam, kadar so v razkoraku s prvima dvema.²² Podobno ravnam tudi na primeru razkoraka med osebnim, emotivnim in strokovnim, racionalnim mnenjem.²³

Etnologi se torej kot kustosi ali spraševalci pogosto znajdemo v situaciji, ko so emocije nekakšen tabu oz. moteči privesek strokovnega procesa in o katerih neradi govorimo. Večkrat gre za nepomembne in navidez banalne etične in emotivne probleme, pa vendarle bolj ali manj stresne za posameznika.²⁴

¹⁹ V smislu varovanja, ohranjanja, povezanega z zlorabo predmetov, ali predmet kot vir informacij in objekt preučevanja.

²⁰ Povzeto po Mateja Habinc, nav. delo.

²¹ Prav tam.

²² Na primer: pri prenovi polharske zbirke sem se dotikala predmetov, ki se jih nikoli ne bi – ‘krvavih’ poljških pasti, nagačenih živali in celo nagačenega polha brez glave, ki je sicer v trenutkih moje dekoncentracije oz. mojega preskoka iz fiktivnega na realno, poletel v zrak; pri raziskovanju ribiške kulture na Cerknškem jezeru sem ob presihanju fotografirala agonijo umirajočih rib ipd.

²³ Osebno sem proti lovu na polhe, toda razumsko oz. strokovno sem bila proti njegovi prepovedi in sem celo strokovno podprla pravico do poljškega lova pod določenimi pogoji (v okviru polharskih društev) novega lovskega zakona.

²⁴ Sprejeti izkazano gostoljubje in popiti kavico iz umazane (zamaščene) skodelice; pobiranje muzejnikov (črvov) iz krušnih predmetov v zbirki; odstranjevanje gnijočih pirhov iz zbirke; prelomiti osebno prisego in dokumentirati npr. koline ali lov na polhe ipd.

LITERATURA

- DANT, Tim, 1999. *Material culture in the social world*. Buckingham, Philadelphia
- HABINC, Mateja, 2002. Spominski predmeti : poskus opredelitve pojma in raziskovanja. *Etnolog* 11, str. 107–124
- KOPYTOFF, Igor, 1986. The cultural biography of things. V: *The social life of things : commodities in cultural perspective*. Cambridge, str. 64–91
- KUPER, Adam, 2000. *Antropologija in antropologi : moderna britanska šola*. Šentilj
- LUPTON, Deborah, 1998. *The emotional self : a sociocultural exploration*. London, New Delhi, str. 137–166
- MAROEVIČ, Ivo, 1993. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb
- MODER, Gregor (ur.), 1993. *Statut ICOMa; ICOMov kodeks poklicne etike*. Ljubljana
- PERŠIČ, Magda [et al.], 2002. Profesionalna etika v muzeju. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 42, št. 3, str. 54–55
- PERŠIČ, Magda, 2002. Poklicna etika v muzejih. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 42, št. 4, str. 11–13
- RAMŠAK, Mojca, 1996. Etični kodeks slovenskih etnologov : predlog. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 36, št. 1, str. 33–37
- RAMŠAK, Mojca, 2003. *Portret glasov : raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*. Ljubljana
- ROGAN, Bjarne, 1992. Artefacts – source material or research objects in contemporary ethnology. *Ethnologia Scandinavica* 22, str. 105–118
- SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid, 2000. *Etnologija na Slovenskem : med čermi narodopisja in antropologije*. Ljubljana
- SRUK, Vlado, 1980. *Filozofsko izrazje in repertorij*. Ljubljana

BESEDA O AVTORICI

Magda Peršič, univ. dipl. etnologinja in univ. dipl. filozofinja, muzejska svetovalka v Notranjskem muzeju Postojna. Njeno področje dela v muzeju je Notranjska; v okviru tega se je v Loški dolini posvetila polharstvu in leta 1995 prenovila *Polharsko zbirko* v Pristavi gradu Snežnik ter objavila prispevek *Identiteta Slovencev na primeru polharstva* (1998). Na Cerkniskem se je osredotočila na Cerknjsko jezero in raziskovala ribiško kulturo – o tem je v monografiji *Jezero, ki izginja* objavila prispevek *Jezero in jezerci: Posebnosti skozi način življenja jezercev* (2002). Na Pivškem je največ pozornosti posvetila šegam in jih predstavila v obliki občasnih razstav in delnih objav v *Zborniku Primorske – 50 let* (1995), v monografiji *O pustu, maskah in maskiranju* (2003) in v knjigi *Šege na Pivškem: Praznični časi in praznovanja v koledarskem letu* (2003).

ABOUT THE AUTHOR

Magda Peršič has a BA in ethnology and philosophy and is a museum adviser at the Notranjska Museum in Postojna. Her field of activity in the museum is the region of Notranjska, where she researched dormouse hunting in the valley Loška dolina, renovated the *Dormouse Collection* in an outbuilding of Snežnik Castle in 1995, and published the article *Identiteta Slovencev na primeru polharstva* (1998). In the Cerknica area, she focused on Lake Cerknica and researched the traditional fishing culture. She published an article entitled *Jezero in jezerci: Posebnosti skozi način življenja jezercev* in the monograph *Jezero, ki izginja* (2002). In the area of Pivka, she researched customs and presented them in occasional exhibitions and publications in *Zbornik Primorske – 50 let* (1995), in the monograph *O pustu, maskah in maskiranju* (2003), and in the book *Šege na Pivškem: Praznični časi in praznovanja v koledarskem letu* (2003).

SUMMARY

FIELD WORK BETWEEN »NOT AN ETHNOLOGIST, NOT AGAIN« AND »FANNY'S GONE«

72

Based on experiences from field and museum work, the article draws attention to the importance of a field diary to learn about a narrator's attitude to the world, and to the necessity that the ethnologist emotionally interprets his experiences of events. In everyday ethnological practice, the researcher's emotions are reflected in his emotional perception of the world at a universal human level, they are part of the research of different emotional aspects of everyday life, and they are indispensable to an empathic relationship with the narrator. In the research process and everyday professional work, however, emotions are not given enough attention or they are even considered a taboo item, because we primarily strive to be rationally objective in our attitude to the subject of our research. Mostly because of lacking empathy, we often adopt the role of an observer when listening to life stories, following the narrator's story from a distance, as if it were abstract and unrelated. The article presents examples of the author's personal experiences from a methodological viewpoint, that is experiences in bridging the gap between the intellectual and emotional aspects in an empathic attitude to people as well as to the objects under study. The above-mentioned ambiguity is hardest to control in photography, because an informative photograph, unlike other means (media), either as a memory object, a source of information, or a document directly reflects the narrator's story as well as our personal story. The article specifically deals with the empathic attitude to objects of the cultural heritage or museum objects, sources of social and personal memory, because this attitude is a constant companion in my work as a curator. This involves overcoming personal feelings when handling museum objects as the carriers of stories about their users, in the sense of their biography or a biography of social life; and it often also involves ugly memories, unwanted in the curator's personal inventory, to which in museology and ethnology no attention is given in public. Overcoming these feelings is understood in the sense of conscious control over one's emotions, abstracting the physical objects from their ideological contexts, when these feelings are in disagreement with professional ethics and facts. Quite often, our personal ethical principles are in disagreement with the ethics and facts, and they are often accompanied by prejudices and exposed to the influence of our emotions. From this point of view, we can understand the reality of a museum also as beneficial – it helps us to overcome prejudices. As curators and enquirers we are constantly focused on drawing sharp lines and overcoming personal emotions and ethical principles in relation to the professional field and its ethics. This ambivalent attitude to the object under study, resulting from the conflict between the individual and the objective, is certainly a fact of every professional activity and it is stressful in different degrees for individual ethnologists.